

Jeannette Koks

*Mijn leven is de moeite waard:
verpleeghuisbewoners met dementie vertellen*
Een onderzoek naar wat het leven de moeite waard maakt voor bewoners met matig gevorderde dementie

Datum

4 april 2022

Universiteit

Masterscriptie Theologie en
Religiewetenschappen
Opleiding Geestelijke Verzorging
Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleiders

Prof.dr. Debby Gerritsen
Prof.dr. Hans Schilderman
Dr. Ria van den Brandt

'Mijn leven is de moeite waard'

In haar masterscriptie Geestelijke Verzorging aan de Radboud Universiteit Nijmegen onderzocht Jeannette Koks bij verpleeghuisbewoners met matig gevorderde dementie wat voor hen het leven de moeite waard maakt.

Onderzoek naar het welbevinden van verpleeghuisbewoners toont een wisselend beeld. Zo vond een derde van de bewoners in het onderzoek van Van Campen & Verbeek-Oudijk (2017) het moeilijk om in hun dagelijks bestaan nog veel betekenis te vinden. Toch gaf een meerderheid van de zorgafhankelijke ouderen aan gelukkig te zijn.

Over wat welbevinden voor verpleeghuisbewoners met dementie precies betekent is nog maar weinig bekend (Gerritsen 2020). Dit welbevinden blijkt gunstig te beïnvloeden door het aanbieden van op de persoon afgestemde

dag-invulling die de bewoner als zinvol ervaart (Smit 2018). Ook de door bewoners ervaren kwaliteit van zorg draagt bij aan de ervaren kwaliteit van leven, maar dit verklaart zeker niet alles (Van Campen & Verbeek-Oudijk 2017). Wat is het dán waaraan de bewoners met dementie zin beleven, wat zijn voor hen de dingen die er echt toe doen, wat maakt voor hen – ondanks ervaren achteruitgang, opeenstapeling van verlieservaringen en afhankelijkheid van intensieve zorg – het leven de moeite waard?

Betere bekendheid met bronnen van zinbeleving van bewoners met dementie geeft de verpleeghuiszorg mogelijk handvatten bij het bieden van zinvolle daginvulling aan bewoners. Van der Wal (2018) onderzocht zinbelevingsbronnen bij bewoners met dementie in focusgroepen. Maar belicht dat voldoende het verhaal van de individuele bewoner?

Daarom was de doelstelling van mijn scriptie-onderzoek: meer inzicht krijgen in wat voor een verpleeghuisbewoner met matig gevorderde dementie volgens hem of haar zélf het leven de moeite waard maakt. En komt datgene wat de bewoner zélf benoemt als waardevol overeen met wat een naaste en zijn activiteitenbegeleider als waardevol voor de bewoner beschouwen? Daarnaast onderzocht ik of de voor de bewoner benoemde betekenisvolle zaken herkenbaar naar voren komen in de individuele zorgleefplannen.

Kwalitatief empirisch onderzoek naar bronnen van zinbeleving bij bewoners met dementie sluit goed aan bij de actuele richtinggevende beleidsthema's 'zinvolle tijdsbesteding' en 'uniek zijn' uit het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg (Zorginstituut 2017).

Methode van onderzoek

Dit scriptieonderzoek omvatte drie casussen met elk drie respondenten: een bewoner, naaste en activiteitenbegeleider. De bewoners werden geworven in een Nijmeegs verpleeghuis en geselecteerd op grond van een aantal criteria, zoals: dementie (Alzheimer) in een matig gevorderde fase; geen sprake van andere stoornissen; de bewoner is nog in staat om zinvol te communiceren over zijn beleving in het hier en nu. Drie vrouwen tussen 86 en 88 jaar, één van hun naasten en hun activiteitenbegeleider werden zo geselecteerd.

In totaal nam ik negen semigestructureerde interviews af, startend met de vraag: 'Wat maakt voor u (uw naaste/de bewoner), op dit moment, voor u (haar) het leven de moeite waard?' Door goed door te vragen werden de respondenten aangemoedigd zoveel mogelijk te vertellen in een interview van maximaal 45 minuten.

Na transcriptie vond er een kwalitatieve inhoudsanalyse plaats met als doel eventueel aanwezige waarde-thema's – zaken die het leven de moeite waard maken – 'bloot' te leggen. Uitspraken van geïnterviewden werden gecodeerd en gecategoriseerd met behulp van het programma Atlas-ti. Het analyseren gebeurde eerst op het niveau van een casus, waarbij uit de gecodeerde uitspraken van bewoner, naaste en activiteitenbegeleider waarde-thema's werden geconstrueerd. In een volgende stap werden de waarde-thema's uit de drie casussen gerangschikt naar gemeenschappelijke zinbelevingsthema's op overstijgend niveau.

Ten slotte zijn de zorgleefplannen van de drie bewoners geanalyseerd op waarde-thema's. De waarde-thema's die hierin naar voren kwamen vergeleek ik met de eerder gecreëerde zinbelevingsthema's uit de drie casussen.

Resultaten en conclusies

Het onderzoek liet zien dat er nog behoorlijk véél is dat het leven voor deze drie bewoners met matig gevorderde dementie de moeite waard maakt. Ook bleken zij in redelijke mate in staat om zelf te vertellen over wat er voor hen in deze fase er nog echt toe doet, al verschilden ze in het vermogen te reflecteren op het hier en nu. Onderling stemden bewoner, naaste en activiteitenbegeleider behoorlijk goed overeen in waarde-thema's die zij naar voren brachten. De benoemde waarde-thema's voor de drie casussen verschilden wat, maar gemeenschappelijke thema's hadden de overhand. Overkoepelend konden elf inhoudelijk te onderscheiden zinbelevingsthema's worden geconstrueerd.

Drie zinbelevingsthema's op sociaal-(zorg-)relationeel gebied:

1. *contact/band familie*
2. *contact met/van betekenis voor ander*
3. *zorg/aandacht ervaren*

Bij vier zinbelevingsthema's speelt continuïteit voor de bewoner een belangrijke rol in wat het leven de moeite waard maakt:

4. *geliefde activiteiten*
5. *vertrouwde bezigheden/rol*
6. *wie ze was en is erkennen/uitdrukken*
7. *vertellen/denken over vroeger*

De toevoeging 'geliefde' bij 'geliefde activiteiten' en 'vertrouwde' bij 'vertrouwde bezigheden/rol' is belangrijk: uit de uitspraken van geïnterviewden bleek dat het niet gaat om zomaar een activiteit of zomaar iets omhanden hebben. De soort activiteit is wezenlijk: het gaat om door de bewoner geliefde activitei-

ten, uniek voor deze bewoner, om vertrouwde bezigheden die zij in haar leven lange tijd heeft gedaan en die deel zijn gaan uitmaken van haar identiteit. De genoemde activiteiten – kleuren in een speciaal kleurboek, 'aanrommelend in de keuken', 'de kas vegen net als vroeger thuis in de tuinderij' – laten duidelijk zien dat de zinbelevingsthema's, hoewel ze op overkoepelend niveau voor bewoners overeenkomen, op individueel niveau uniek en heel persoonlijk worden ingevuld.

8. *zich gezond/vitaal voelen*

Dit blijkt van waarde voor de bewoners, omdat ze door die gezondheid nog tot dingen in staat waren (bijv. zelf de tuin in gaan, 'het huishouden runnen').

9. *eigen regie*

Dit verwijst naar zowel zelfstandigheid als naar vrijheid in zijn en handelen.

10. *buiten zijn*

Dit wordt in de onderzoeksliteratuur bijna nooit genoemd, maar kwam voor deze bewoners sterk naar voren: contact met 'buiten' – het voelen van de zon en de wind, het zien van de lucht en levende natuur en het ervaren van buitenruimte – voegt een belangrijke waarde toe aan het leven in het verpleeghuis, blijkt uit dit onderzoek.

11. *positieve levensinstelling*

Deze term gaf ik aan het zinbelevingsthema dat onderliggende categorieën omvat als hoop, dankbaarheid, gevoel voor esthetiek, verlangen, godsvertrouwen en levensbeschouwing. Ze hebben met elkaar gemeenschappelijk dat ze verwijzen naar een vermogen of een innerlijke gesteldheid in de mens om het leven als goed, aangenaam, heilzaam of weldadig te ervaren.

'Positieve levensinstelling' werd benoemd voor alle drie bewoners in elk van de negen interviews en daarmee lijkt dit vermogen er zeker toe te doen als het gaat om de vraag wat voor bewoners in het verpleeghuis het leven de moeite waard maakt. Dit zinbelevingsthema valt bij uitstek onder het werkdomein van geestelijk verzorgers in ouderenzorginstellingen.

In de zorgleefplannen kwamen de meeste zinbelevingsthema's min of meer herkenbaar naar voren, maar 'buiten zijn', 'vertrouwde bezigheden/rol' en 'vertellen/denken over vroeger' ontbraken daarin. Het zinbelevingsthema 'positieve levensinstelling' bleek mager vertegenwoordigd.

Natuurlijk had dit onderzoek een aantal beperkingen, waarvan de belangrijkste: omdat de drie bewoners aan een aantal criteria moesten voldoen, zijn zij niet representatief voor verpleeghuisbewoners met matig gevorderde dementie in het algemeen. Daarnaast levert de gevolgde werkwijze – semi-open interviews – rijke data op, maar brengt het risico mee dat de data minder objectief of minder goed vergelijkbaar zijn. Dit risico geldt ook voor de data-analyse, omdat het coderen en categoriseren is gebeurd door slechts één onderzoeker.

De zinbelevingsthema's uit dit onderzoek bieden zorgmedewerkers in verpleeghuizen mogelijk alvast aanknopingspunten bij het (nog beter) vormgeven aan dag-invulling die het leven voor de bewoners de moeite waard maakt, ook in de fase van matig gevorderde dementie. Hopelijk bouwt aanvullend onderzoek hierop voort. <

Literatuur

- Campen, C. van, & Verbeek-Oudijk (2017). *Gelukkig in een verpleeghuis?* <http://dx.doi.org/10.48592/173>
- Gerritsen, D. (2020). *Ode aan kwetsbaarheid*. ukonnetwerk.nl/publicaties/oratie-debby-gerritsen
- Smit, D. (2018). *Seize the day! Activity involvement and well-being of people with dementia living in care homes* (Publication Number 9789462998551). [PhD Thesis VU Amsterdam.] Amsterdam.
- Wal, P. van der (2018). *Wat maakt het leven de moeite waard? Ouderen aan het woord die permanent van intensieve zorg afhankelijk zijn*. Zoetermeer: Boekencentrum..
- Zorginstituut (2017). *Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg. Samen leren en verbeteren*. <https://www.zorginzicht.nl/binaries/content/assets/zorginzicht/kwaliteitsinstrumenten/kwaliteitskader-verpleeghuiszorg-2021.pdf>

Jeannette (drs. J.J.M.) Koks MA rondde de masteropleiding Geestelijke Verzorging aan de Radboud Universiteit Nijmegen cum laude af. In haar masterscriptie onderzocht zij bij verpleeghuisbewoners met matig gevorderde dementie wat voor hen het leven de moeite waard maakt.
| jeannette.koks02@gmail.com